

עמוקה לעומקה

עד לא מזמן, לפני כמה עשורים בלבד, היה קבר רבי יונתן בן עוזיאל מקום להרפתקנים בלבד. רבים מאיתנו עדיין זוכרים כיצד הסתכלו בקנאה בלתי מוסתרת בכל מי שהצליח להגיע לעמוקה, היה זה מבט כמו להבדיל על מי שחזר ממסע ארוך אי שם מתחת להרי החושך.

וכך כך למה? משום שדרך סלולה עדיין לא היתה בנמצא, דרך עפר הראויה למעבר מכוניות גם לא היתה קיימת, משום כך היו כלי הרכב מגיעים עד לנקודה מסויימת בגובה החר, משם היו הנוסעים נאלצים לצעוד במשך שעה ארוכה במורד ההר התלול עד שהגיעו למצבה הקטנה שניצבה לה אי שם בבקעה עמוקה בין ההרים.

אולם אפילו ספר תורה שבהיכל תלוי במזל, וכך באה לה ביום מן הימים הסגולה הידועה למצוא זיווג הגון. להלן נאריך אי"ה במקורה של סגולה זו, אולם אין ספק שהסגולה ש"התגלתה" לפני כמה עשורים בלבד, חוץ מהזיווגים שהביאה בכנפיה, הביאה היא גם מתנה למקום, ובגינה החלו אלפים ורבות לפקוד את הציון הקדוש במשך כל שעות היממה, ארגון 'קדמונינו' בנה היכל גדול ומפואר, כביש גישה חדש ומשוכלל נסלל, קווי חשמל ומים נמתחו לאורך קילומטרים עד שכיום בימי ערב ראש חודש אי אפשר למצוא מקום חניה פנוי בכל הרחבה הענקית שלמרגלות הציון.

כשמו כן הוא

"עמוקה" זהו השם המעניין שקנה לו היישוב היהודי העתיק ששכן בימי התנאים בבקעה מרהיבה זו, וכפי שמציינים כמה מהנוסעים שאכן זו הסיבה לקביעת שם זה, היות וכל החפץ להגיע למקום עליו לעלות במעלה ההרים הגבוהים ומשם לרדת ולרדת עד שהוא מגיע לבקעה המסתתרת לה בצילם של הרי הגליל העליון הנישאים.

וזה לשונו של רבי משה באסולה: "באנו לעמוקה, מקום כשמו כן הוא – עולים להר גבוה מאד, ואחר כך יורדים בעמק". וכך גם כותב הגר"ר ישעיה הורביץ (אבי הרה"ח ר' שמואל) בספרו עדן ציון: "סמוך לצפת"ו בצפונה יושבת עיר עמוקה (בזוה"ק פנחס רל"ג 'כפר עקימון' וכ' בזוהר החדשים בניצוצי אורות שזה כפר עמוקה ע"ש) שנקראת כן עד היום, וכשמה כן היא בעמק גדול היא, מוקפת הרים גבוהים מכל צד והעיר כבמצולה".

מדבריו משמע שהעיר מוזכרת כבר בזוה"ק, ויש אומרים שיתכן והיא גם נזכרת בתוספתא (ב"ק ח, י) כ"כפר עמאייק", וכן בגמ' תענית (כא.) "כפר עמיקון". (מתוך הערה בספר מקומות קדושים וקברי צדיקים בגליל). ואכן ככל הנראה מהממצאים שנמצאו בשטח, התקיים כאן יישוב יהודי עוד מזמן המשנה

במשך השנים התנכלו הערביים לקבר הקדוש שעמד במקום שומם ונידח והרסו אותו מדי פעם כשאנשי צפת משתדלים מדי פעם לשפצו ולסיידו מחדש, כפי שמציין בספר עדן ציון: "סמוך לכפר לפני המורד לעומקו של העמק יש שם ציון בנוי של אבנים ועליו אילן גדול עב ויפה ושם קבור יונתן בן עוזיאל. עכשיו אין כבר האילן כי תלשוהו בני הכפר וגם הרסו הציון הק' וש"ב הרה"ג ר"ד זילברמן תיקן הציון הק' מחדש". ואכן בספר מירון (יוסף הגלילי עמ' 92) מעיד כי בשנה אחת באמצע ה"כליזמרים" בליל ל"ג בעומר בציון רבי יוחנן הסנדלר הכריז רבי בערל זילברמן על מגבית לחידוש ושיפוץ קברו של ריב"ע בעמוקה.

עוד דבר פלא יש לציין כי בשנת תשל"ט כאשר ארגון קדמונו ערכו במקום שיפוץ נרחבים והכשירו את המקום לקליטת אלפי המתפללים, חפרו בזהירות רבה מסביב למצבה הישנה ומצאו כי היא עומדת בבסיסה על ארון הקבורה העתיק שלפי סגנונו הוא מתוארך לזמן התנאים. (ראה תמונה). בהשגחה פרטית שמעתי זה עתה בשם הרב מנשה אייכלר שסיפר בל"ג בעומר דהאי שתא כי כשבנו את המצבה החדשה הוא השתדל שאחת הפינות של הארון העתיק יבלוט החוצה כדי שיוכלו לגעת בקבר עצמו. (כיום לאחר שציפו את הקבר בשיש כנראה שכבר אי אפשר להבחין בזה).

סגולת השידוכים

קבר רבי יונתן בן עוזיאל בעמוקה קנה לו את עיקר פרסומו אודות לסגולה הבדוקה והמנוסה להושיע בזיווגים הגונים לכל מעוכבי השידוכים שהגיעו למקום בהמוניהם ורבים מהם ראו כאן ישועות פלאיות. ככל הנראה גרמה סגולה זו שזרם הבאים למקום יגדל משנה לשנה והיא זו אשר גרמה לפיתוח המקום בצורה דרמטית כל כך בשנים האחרונות.

אך אם נבדוק במקורות נראה שעד לפני עשרות שנים בלבד אין שום זכר לסגולה זו, ורק בשנים האחרונות שמענו וגם מצאנו בספרים שונים רמזים שונים לכך. תוך כדי כתיבת המאמר שמעתי מהרה"ח ר' יעקב מאיר שכטר שליט"א כי לפי זכרוננו נובעת הסגולה מכך שהמקום היה קשה להגעה ומי שכן הגיע למקום היו בחורים שראו ישועות בענין זה ומני אז נקבעה הסגולה. דברים אלו עולים בקנה אחד עם סיפור בלתי ידוע ששמעתי מבני משפחתו של הרה"ח ר' שמואל הורביץ, המתפרסם כאן לראשונה:

והתלמוד. בין חורבות עמוקה העתיקה ישנו מקוה מים המשמש בימינו כמקוה טהרה מידי פעם למתפללים הבאים לעמוקה בפרט לקבוצות המנסות להסתופף באתרא קדישא הדין בשבת קודש. לדברי הספר הנ"ל מדובר בחורבות של בית כנסת עתיק ואולי אפילו שני בתי כנסת, שמקומם המדויק עדיין לא אותר.

עם זאת נשתמרה בידינו עדות מפליאה מלפני כשבע מאות שנה, (שנמצאה בגניזה הקהירית ומובאת בספר הנ"ל) כי המקובל רבי שם טוב גאון הספרדי ביחד עם כמה נדיבים איטלקים בנה על קברו של רבי יונתן בן עוזיאל "ציון יפה עד מאד, אבני גזית, והוא בנין חדש". זהו התייעוד הקדום ביותר הקיים המפרט שיפוץ של קבר הצדיק. כמאתיים שנה לאחר מכן, בשנת רפ"א לערך מעיד רבי משה באסולה כי עדיין קיימים בכפר כששים בתים, והבנין החדש כנראה התמוטט ונשאר רק גדר גדול "מרזב" של אבנים מסביב. בעל אדמת קודש (לפני כמאה וחמישים שנה) מספר כי בימיו קיימים במקום רק שלשה בתים ומשפחה אחת של ערביים מערבים (מארץ אלג'יר) יושבת שם, ובספר עדן ציון מציין כי "כעת היא כפר נטוש שברחו התושבים ממלחמת השחרור". וכך הוא המצב עד היום הזה, מלבד הכפר היהודי "עמוקה" הבנוי במעלה ההר במרחק כמה ק"מ מהקבר.

לקדושים אשר בארץ

לעמוקה. (בעת כתיבת המאמר ניסיתי לאתר כמה זקנים ששמעתי עליהם שהיו מאותם בחורים או כאלו שזוכרים את הסיפור, אולם העליתי חרס ביד, אם ישנו אחד מן הקוראים היודע יותר פרטים או שמות, אשמח מאוד לשמוע ממנו).

יתכן מאוד שאכן מאז נסיעה זו עלתה וצצה הסגולה הזו, ואלו הם המקורות המועטים שהצלחתי בס"ד לקושש:

(א) המקור המודפס הראשון מציאתי בספר "ענף עץ אבות" (שהודפס בשנת תשל"ב ע"י רבי שלום גפנר ז"ל עמ' לב) והוא מציין "אומרים ששם סגולה לשידוך מי שהולך שם".

(ב) בספר "מורה דרך" שחובר ע"י הרה"ח ר' יצחק טשינגל שליט"א בשנת תשל"ג, וכדאי להעתיק דבריו כדי לקבל מושג כיצד היתה אז הגישה לציון: "יורדים דרך שביל צר ותלול, חוצים את הנחל ועולים ממול, אחר מרחק מה מגיעים למצבת יונתן בן עוזיאל. המצבה מסויידת ונראית היטב מהשביל ממול. בקרבתו קבור צדיק בשם דמן מוקרט. בימינו הבחורים נוהגים להתפלל על קברו של ר"ב"ע, ולפוס צערא דאורחא - אגרא". כלומר, שהיות והדרך היא קשה מאוד לכן השכר לבחורים הוא בהתאם שימצאו את זיווגם (הנקרא דרך). הדבר מתחבר לסיפור הנ"ל עם רבי שמואל הורביץ, שברצונו לשכנע את הבחורים לצאת לדרך הקשה הבטיח להם שימצאו את זיווגם בזכות זה.

(ג) שנה לאחר מכן בשנת תשל"ד יצא לאור ספר "טובה ראייתה" ע"י "ישיבת קודש הלולים" ומעוטר בהסכמת הרה"ק רמ"מ מלעלוב זצ"ל, וכך כותב (עמ' קכ"א): "אומרים בשם ר' חיים יחיאל מיכל ליכטנשטיין ז"ל (נפטר ז' אדר תשכ"ה - מצאצאי ר' הילל מקאלאמיי זצ"ל) שהתפלה אצל קבר ר' יונתן בן עוזיאל מסוגלת לשידוכים". ר' מיכל זה נמנה בין אנ"ש חסידי ברסלב והיה מארגן אוטובוסים למירון ושאר קברי צדיקים בכל עת מצוא. (ידידנו משכבר הימים הר"ר יחיאל מיכל ליכטנשטיין מארה"ב הוא נכדו הקרוי על שמו). ומהיכן ידע ר' מיכל הסגולה? בסייעתא דשמיא ממש לפני ירידת הגליון לדפוס פגשתי אחד מאנ"ש ששמע מהרה"ח ר' שמואל צציק כי ר' מיכל הצטער כי הציון בעמוקה שומם ואף אחד אינו מגיע למקום עקב הקושי, אי לכך נועץ עם הרה"ח ר' פייבל (ב"ר יונה) לבל והוא זה שסיפר לו על הסגולה. לענ"ד יתכן גם לומר כי רבי שמואל הורביץ שמע מר' מיכל על הסגולה ולכן הבטיח לבחורים מה שהבטיח...

היה זה בתקופה מסויימת בה הגישה והמיקום המדוייק של קבר ריב"ע לא היו ידועים לכל ולא היה מי שיחרף נפשו ויצא לחיפושים בין ההרים למצוא את המקום. רבי שמואל הורביץ שהתגורר אז במירון פנה כמה פעמים לבחורים צפתיים וירושלמים שייצאו איתו לדרך הארוכה, בהסתמכו בעיקר על תיאורי אביו בספר עדן ציון שהמקום רחוק כשעה וחצי הליכה מצפת וכו', אולם לא מצא שום בחור שיסכים להרפתקאה מסוכנת כזו. יום אחד כאשר נמצאו במירון בחורים מבוגרים פנה אליהם רבי שמואל והבטיח להם נמרצות, שמי שיצטרף איתו לחיפושים אחר הקבר, זכות התנא הקדוש יגן עליו שימצא את זיווגו תוך שנה!!!

עשרים בחורים נתנו את הסכמתם לצאת למשימה המסוכנת ושמחתו של רבי שמואל לא ידעה גבולות, מבלי לאבד זמן יצאה החבורה לדרך. הרבה מסירות נפש הראו הבחורים, החבורה צעדה שעות על גבי שעות במקומות הרות סכנה, טיפסו על צוקים מפחידים מבלי להרתע ממה שאורב להם, מפגשים עם נחשים ועקרבים כבר הפכו לדבר של מה בכך, לעומת סכנת ההחלקה שפירושה ריסוק אברים על אתר. בעיצומם של החיפושים הקדחתניים הגיעו המחפשים לתהום שבין ההרים ופה עצר רבי שמואל בפתאומיות כהלום רעם, החבורה כולה עצרה אף היא, נשימתם נעתקה - - -

לתדהמתם הגדולה עמד לו בשלוח - במרכזו של העמק - הקבר בשלמותו! שמחתם פרצה בסערה, באופן ספונטני השתלבו הידיים, והרגליים התרוממו בריקוד סוחף של הודיה לה'.

עבר אך זמן קצר מאותו מאורע והקול עבר: אחד הבחורים המשתתפים, בן ארבעים - התאסר! כמה שבועות לאחר מכן עוד שניים מהבחורים הותיקים אשר כבר כמעט אמרו נואש התאסרו שניהם באותו לילה! כעת כבר הפך הדבר לשיחת היום, כבר הבינו שמהו פה אומר "דרשני", כאן העיר מישהו שגם שני אלו היו במאתרים את ציונו של רבי יונתן. נו, צירפו אנשים אחת לאחת והסיקו את המסקנה המתבקשת, הוי אומר: ציונו של רבי יונתן סגולה היא למציאת הזווג. והאמת אמרו כי עם מלאות השנה למציאת הקבר התאסרו כל הבחורים ללא יוצא מן הכלל.

ורבי שמואל עצמו, כגדלותו כן ענוותנותו, הוא סיפר לבני משפחתו על עלילות חיפוש ומציאת הקבר, אך אודות ההבטחה שהתקיימה לא סיפר מאומה, את זאת נודע לנו על ידי כמה מאותם בחורים שנושעו במסע המפרך

ולכן גם אם נאמר שנפלה טעות בהעתקה לא הועלנו כלום. השערה אחרת מופיעה בספרו של הרב הרצברג, שיתכן ומוקרט הוא "בנו של ישעיה הנביא", היות ומצאנו את אחד הנוסעים (רבי יעקב בן נתנאל) שמציין כי ליד יונתן בן עוזיאל קבור בנו של ישעיה הנביא.

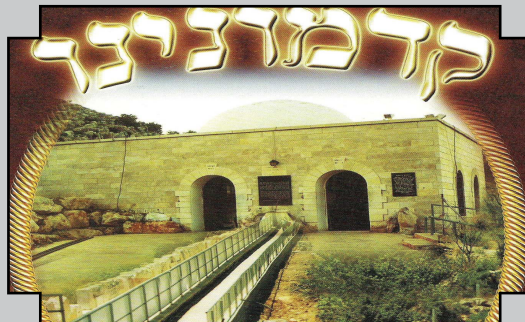
כך או כך, מי שמגיע כיום לעמוקה מוזמן לעצור כמה עשרות מטרים לפני שמגיעים לחניון, ושם בצד ימין של הדרך, מטרים ספורים מהכביש ישנם כמה אבנים צבועים בכחול, אותם ציינה אגודת 'אהלי צדיקים' (הרב הרצברג והרב גבאי) כקברו של מוקרט ודלא כפי המסורת שמסר הרב זילברמן כנ"ל. בספרו מסתמך הרב הרצברג על מפה בריטית משנת תש"ב בה מצויינים 2 קברים בעמוקה, האחד הוא כמובן קברו של ריב"ע והשני הוא ככל הנראה מוקרט. וכפי שכבר כתבנו כמה פעמים שברוב המקומות בהם ציינו הערבים קברים קדומים מדובר בקברי צדיקי ישראל, ובפרט בעמוקה שלפי השמות הערביים עצמם מדובר בצדיקים "זרים" ולא מוסלמים בכלל, דהיינו יהודים.

לאחר עיון מדוקדק במפה העתיקה והמציאות בשטח נראה אמנם כי הצדק עם הרב הרצברג: א) משום שהציון המכונה "אל עג'אמי" יוצא במדויק היכן שהוא ציין את מוקרט. ב) בביקורי במקום היה ניתן להבחין כי היה שם מבנה ישן ויסודותיו עדיין קיימים. ג) בגלילות ארץ ישראל מפורש כי מדובר במצבה ולא במערה. אמנם מלשון מוהרנ"ת הכותב: "מוקרט הקבור יחד עם יונתן בן עוזיאל" משמע קצת שהוא קבור ממש ביחד עם ריב"ע. אולם נלענ"ד כי מדברי מוהרנ"ת אי אפשר לקבוע מסמרות בדבר, שכן לא היתה כלל כוונתו לציין את מקום קבורתו, אלא היות ומדובר בצדיק עלום שאינו מוזכר בכל התורה, והמקור היחיד הוא בסדר הדורות, הוצרך מוהרנ"ת לציין כסימן שמדובר באותו הקבור ליד רבי יונתן בן עוזיאל אבל יתכן שהוא קבור בסמיכות מקום ולא ממש יחד וכפי שמשמע מלשון בעל סה"ד עצמו שיש לו מצבה בנפרד.

זכות התנא רבי יונתן בן עוזיאל והצדיק מוקרט יגן עלינו להוושע בכל משאלות לבנו לטובה ולברכה אכ"ר.

שמות הצדיקים שחיבר מוהרנ"ת מברסלב (סוף אות מ'): "מוקרט הקבור יחד עם יונתן בן עוזיאל" אשר אין ספק שמקורו קדוש מסדר הדורות הנ"ל, שמשם לקח מוהרנ"ת חלק גדול משמות הצדיקים. ונראה כי דעת מוהרנ"ת שמדובר בתנא או אמורא ולכן העתיקו בשמות הצדיקים בשמות התנאים והאמוראים. מלבד זאת אין שום אזכור לשם זה בכל התורה כולה!!!

והפליאה גדלה שבעת"ם, לאחר שבדקתי במקור עצמו בספר גלילות ארץ ישראל, ושם כתוב בזה הלשון: "עמק הנקרא עמוקה ושמה נקבר יונתן בן עוזיאל בעל התרגום, עוד צדיק אחד הנקרא דמן מוקרט ז"ל. ועליו מצבה ואילן גדול עם פירות יפים ומתוקים ונקראת סבריאן" ואם אמנם מצאנו תנא בשם רבי יוסי דמן יוקרת (המוזכר בנפרד בגא"י ואין לומר שלכך כוונתו), הרי לא מצאנו "דמן מוקרט".

היכל הציון בשער ספר קדמונו

המצבה הישנה על גבי הארון העתיק שנחשף בשנת תשל"ט
התמונה מתוך ספר מקומות קדושים וקברי צדיקים בגליל

ציון מוקרט בגמר בנייתו לפני כמה שנים. כיום נחרב ע"י אלמונים וניכרים רק אבנים בצבע כחול

ד) בספר נעימות החיים (ר' חיים גרוס תשס"ד עמ' כ"ז) מביא שני רמזים לדבר בשם ה'פני מנחם' מגור: א) בדרך בדיחותא שפעמים רבות שידוכים מתעכבים או נמנעים עקב אשר המועמדים לשידוך "גאוותם שחקים" ועיניהם גבוהות "כעוף הפורח", והיות שמצינו בגמ' (סוכה כח.) על התנא ריב"ע בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח מעליו נשרף, הרי שגם ההשתטחות על קברו הקדוש שורפת את גבוהות הלב וגבוהות העינים ומכוין שמשפיל דעתו זוכה לישועות. ב) היות שבכדי להגיע לקבר צריך לרדת לעמוקה, אולי מרומז בדברי הגמ' (יבמות סג.) "נחית דרגא ונסית איתתא"...

ה) ואען אף אני את חלקי רמז נאה ששמעתי לפני שנים רבות, בגמ' יבמות (יז.): "מאי הרפניא אמר ר' זירא הר שהכל פונין בו. (פירש"י: כל פסולין שאין מוצאין אשה פונין והולכין שם) אמר רבא: והיא עמוקה..." (אמנם המושך דברי רבא הם שהיא עמוקה כשאלו וכמובן שאין כוונתו על הכפר עמוקה, אבל עכ"פ מידי רמז לא יצאנו).

והאמת ניתנת להאמר, שגם אם לא נמצא שום מקור לסגולה זו, אין מקור חזק יותר מהמציאות בשטח, וכאשר אלפים מספרים שהסגולה עזרה להם, זהו המקור האמין והמוסמך ביותר...

מי הוא מוקרט?

סיפר לי הרה"ח ר' נד"ש שליט"א כי הוא זוכר שכאשר היו יורדים לעמוקה עם הרב בערל זילברמן ז"ל (שקיבל את המסורת העתיקה מזקני צפת לדורותיהם) היה נעצר באמצע הירידה הרגלית ומצביע על מערת קבורה עתיקה בעלת פתח מרובע, ששם קבור הצדיק "מוקרט". (עוד לא היתה לי ההזדמנות להגיע לשם עם הרה"ח הנ"ל ולבדוק מקרוב).

מיהו הצדיק הזה לא ידוע לנו עד היום. רבות השקעתי בחיפוש אחר עקבותיו של מוקרט, שלחתי את השאלה לתלמידי חכמים מובהקים ונעזרתי כמובן בכל המאגרים התורניים הקיימים, אצל כולם היתה התשובה אחידה: הוא מוזכר בשני מקומות בלבד, המקור הראשון והיחיד הוא ספר "סדר הדורות" בשם "גלילות ארץ ישראל" הכותב לאחר שמזכיר את קבורת רבי יונתן בן עוזיאל בעמוקה: "ועוד צדיק אחד שמו מוקרט ועליו מצבה", והמקור השני הוא הספה"ק